

Smuda, Henryk

"Atlas sztuki ludowej i folkloru w Polsce", Marian Pokropek, Warszawa 1978 : [recenzja]

Rocznik Mazowiecki 9, 387-388

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IV. RECENZJE I OMÓWIENIA

Marian Pokropek, *Atlas sztuki ludowej i folkloru w Polsce*. Wyd. „Arkady”, Warszawa 1978, ss. 383, nakład 25 tys. egz.

Po wielu latach studiów i pracy dokumentacyjnej, na przekór piętzącym się trudnościom, ukazał się na rynku księgarskim bardzo pożyteczny i jedyny w swoim rodzaju *Atlas sztuki ludowej i folkloru w Polsce*. Wydawnictwo „Arkady” cieszące się wśród czytelników doskonałą opinią i tym razem potwierdziło swą edyorską renomę. *Atlas* wydany został na bardzo dobrym papierze z doskonałymi reprodukcjami zdjęć fotograficznych i map.

Książka stanowi obszerny zbiór materiału źródłowego i informacyjnego, mogącego służyć zarówno profesjonalistom: etnografom, historykom sztuki, kulturoznawcom, muzykologom itp., jak również miłośnikom folkloru i sztuki ludowej. Przy panującej obecnie modzie na „ludowość” *Atlas* stanowi ciekawą w tym przedmiocie przewodnik po Polsce.

Autor we wprowadzeniu, będącym kompendium wiedzy z dziedziny etnografii, omawia w aspekcie historycznym regiony etnograficzne, formy osadnicze, tradycyjne budownictwo wiejskie oraz szeroko pojętą sztukę ludową. Zasadniczą częścią pracy jest katalog, obejmujący około 2,5 tys. miejscowości podanych w układzie alfabetycznym, których hasła zawierają najważniejsze istniejące zabytki kultury ludowej, działających współcześnie twórców tej sztuki oraz odtwórców folkloru ustnego

i muzycznego. *Atlas* zawiera również wykaz literatury, obejmujący ważniejsze pozycje dotyczące poszczególnych dziedzin sztuki ludowej, folkloru i regionów etnograficznych w Polsce, a także niezbędne indeksy.

Mimo niezaprzeczalnych zalet książki, jak również olbrzymiego nakładu pracy włożonego przez Autora, nie ustrzegł się on jednak szeregu błędów merytorycznych i koncepcyjnych.

Pierwszym i chyba zasadniczym mankamentem *Atlasu* jest alfabetyczny układ haseł w odniesieniu do całego terytorium Polski. Sztuka ludowa, jak również folklor mają to do siebie, że wyrastają i powstają w określonych warunkach społecznych, ściśle powiązanych z poszczególnymi terenami, tworząc regiony. Przyjęty przez M. Pokropka układ stwarza trudności zarówno profesjonalście, jak również amatorowi, nie mówiąc o przypadkowym turyście chcącym wykorzystać powyższy *Atlas* jako przewodnik po zwiedzanym regionie etnograficznym. Dla wyszukania miejscowości godnych zwiedzenia, przy jednoczesnej nieznaności regionu, zachodzi konieczność przestudiowania całego *Atlasu*. Należało również, dokonując podziału regionalnego, wydzielić w obrębie poszczególnych regionów rodzaje sztuki ludowej i twórczości. Przedstawiony *Atlas* spełnia bardziej rolę leksykonu

objaśniającego hasła zasłyszane lub częściowo znane niż przewodnika i informatora o znaczeniu regionalnym. Regionalista dla swych potrzeb musi bowiem dokonać oddzielnego, „prywatnego” podziału książki.

W zakresie klasyfikacji budownictwa ludowego trudno zgodzić się z przyjętą zasadą, że co drewniane, to ludowe, a murowane już nie. Występowanie różnych materiałów budowlanych uzasadnione było tak tradycjami, jak ich dostępnością w poszczególnych okolicach. Materiał kamienny w regionie Gór Świętokrzyskich, czy też na terenie Sudetów tak samo świadczy o ludowym rodowodzie, jak drewniany w Puszczy Zielonej i na Podhalu.

Uderza czytelnika szereg niekonsekwencji w zakresie jednolitości informacji zawartych w poszczególnych hasłach, dotyczących tego samego rodzaju twórczości czy też twórców. Należy sądzić, że nadmiar danych w odniesieniu do jednych i niedostatek informacji do innych spowodowały, że war-

tość objaśnień jest zróżnicowana i nieporównywalna. Należało przyjąć jednolite kryterium zawartości (rodzaju informacji) dla wszystkich hasel.

Wyczuwa się jednocześnie, że autor jest wybitnym znawcą ludowego budownictwa drewnianego, gdyż odgrywa ono w *Atlasie* rolę pierwszoplanową. Bardziej po macoszemu potraktowano sztuki plastyczne, muzykę ludową i inne.

Mimo szeregu usterek, a niekiedy wręcz błędów (których część położył można na karb zbyt pospiesznej korekty), *Atlas* stanowi cenną pozycję wydawniczą. Należałoby życzyć Autorowi, Wydawnictwu oraz czytelnikom, aby w oparciu o zebrane materiały i doświadczenia ukazać się mógł uzupełniony i zaktualizowany (omawiany zawiera informacje według stanu do połowy lat siedemdziesiątych) atlas sztuki ludowej i folkloru w Polsce, który uwzględniłby jej regionalny charakter.

Henryk Smuda

Materiały do dziejów ziemi płockiej. Z archiwaliów diecezjalnych płockich XVIII wieku. Cz. I. Zebrał i do druku przygotował Michał Marian Grzybowski. Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 1981, ss. 216.

Dobrze się stało, że Towarzystwo Naukowe Płockie zaczęło wydawać akta wizytacji rozległej w XVIII w. diecezji płockiej. Akta takie są nie tylko ważnymi źródłami opisowymi dla historii Kościoła, ale także dla odtworzenia dziejów poszczególnych miejscowości. Ze względu na swój zbiorczy charakter mają znaczenie dla badań dużych regionów. Diecezja płocka w XVIII w. obejmowała większą część Mazowsza i Podlasia. Praca podjęta przez ks. dr. Michała Mariana Grzybowskiego ma duże znaczenie dla podjętej przez MOBN syntezy dziejów Mazowsza. W części pierwszej, którą otrzymaliśmy, wydano wizytacje dekanatów sierpeckiego i biezuńskiego z lat 1775/1776 z okresu rządów w diecezji płoc-

kiej brata królewskiego, biskupa Michała Poniatowskiego.

W wielu diecezjach akta wizytacji uległy zniszczeniu w czasie licznych wojen. Rozproszone szczątki akt archidiecezji gnieźnieńskiej notuje S. Librowski w swoim *Repertorium akt wizytacji kanonicznych dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej* kontynuowanych w tomach Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne.

Omawiane akta wizytacji zawierają opis parafii, często datę jej powstania i ważniejsze wydarzenia, nazwiska fundatorów, wykaz miejscowości należących do parafii, liczbę ludności. M. Poniatowski wymagał opisywania topografii parafii i miejscowości, nawet jakości rzek, rzeczek, lasów, wydm, piaszków, moczarów. Były to wiadomości